

6. OKTATÁS, EGÉSZSÉGÜGY, JÁRVÁNYPOLITIKA

6.1. RÉSZVÉTEL AZ OKTATÁSBAN, LEMORZSOLÓDÁS ÉS ÉVISMÉTLÉS A COVID-JÁRVÁNY ELSŐ ÉVÉBEN

HERMANN ZOLTÁN

Ez az alfejezet az oktatásban való részvétel, a lemorzsolódás és az évismétlés változását vizsgálja leíró adatok alapján. A koronavírus-járvány több csatornán keresztül is befolyásolhatja a diákok oktatási karrierjét. Az iskolabezárások minden bizonnyal jelentős tanulási veszteséggel járnak (lásd például *Lannert–Varga*, 2021, *Burgess–Sievertsen*, 2020, *Maldonado–De Witte*, 2021), ami háttérrel lehet a diákok továbbhaladására az iskolarendszerben; elsősorban az évismétlésre és részben ezen keresztül a lemorzsolódásra. Ezeket a hatásokat az is befolyásolja, hogy az iskolák mennyiben változtatnak az értékelés, számonkérés vagy éppen a hiányzások adminisztrációjának gyakorlatán. Ugyanakkor növelheti a lemorzsolódást és csökkentheti az oktatásban való részvételt, ha a szülők elveszítik a munkájukat, illetve a család jövedelme csökken.

Ez együtt jár azzal a veszéllyel, hogy növekednek a társadalmi státusz szerinti egyenlőtlenségek. A szegény családban élő diákok esetében nehezebb lehet az online oktatásban való részvétel, és az alacsonyabb iskolázottságú szülők kevésbé képesek pótolni az elmaradt iskolai oktatást, így nagyobbak a tanulási veszteségek (*van de Werfhorst*, 2021). Ráadásul a munkanélküliség is nagyobb arányban sújtotta azokat a családokat, ahol a szülők fizikai munkát végeztek.

Összességében attól tarthatunk, hogy a koronavírus-járvány a lemorzsolódás növekedéséhez és az átlagos iskolai végzettség csökkenéséhez vezethet (*World Bank*, 2020). Ezeket az aggodalmakat elsősorban korábbi adatokra épülő szimulációs előrejelzések támasztják alá (*van der Berg és szerzőtársai*, 2020, *Khan–Ahmed*, 2021). A lemorzsolódás és évismétlés növekedésére vonatkozó tényadatokat csak néhány kismintás kutatás mutat be (*Shuja és szerzőtársai*, 2021, *Abreh és szerzőtársai*, 2021). Az európai és észak-amerikai szakirodalom a tanulási veszteségekre, teszteredményekre és várható jövedelmi hatásokra koncentrálnak. Anekdotikus beszámolók azonban azt mutatják, hogy a fejlett országokban is valós probléma lehet a lemorzsolódás a közoktatásban (*McMorris-Santoro*, 2021) és a felsőoktatásban (*Kakuchi*, 2021), illetve az évismétlés (*Sitrin*, 2021). Magyarországon ez azért is érdekes lehet, mert európai összehasonlításban jelentős, 10 százalék feletti a közoktatásból lemorzsolódók (középfokú végzettséget nem szerzők) aránya (lásd például *Lannert–Varga*, 2021).

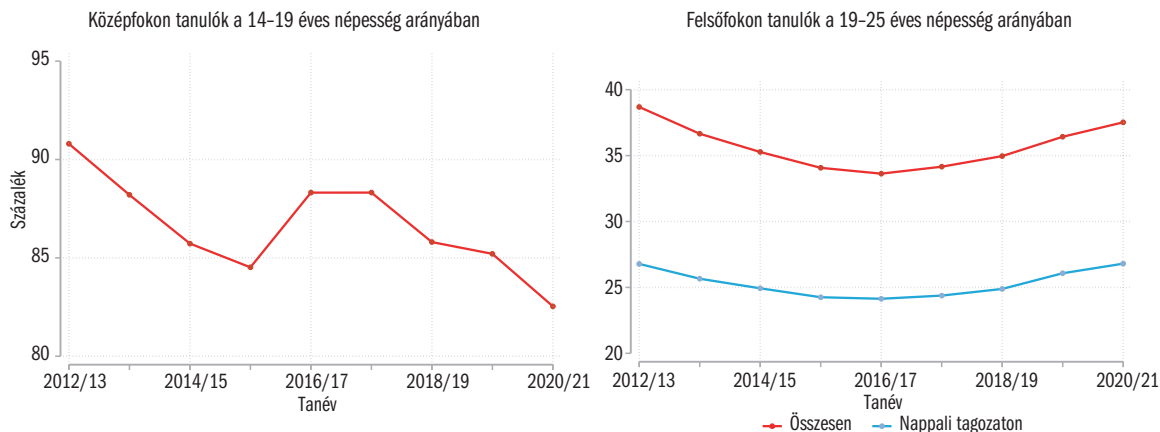
A következőkben a középiskolai és felsőoktatásbeli részvétel, illetve lemorzsolódás alakulását mutatjuk be, kiegészítve az általános iskolai évismétlésre vonatkozó adatokkal. Az adatok leíró jellegűek, és csak a járvány rövid távú hatásait tükrözik. Elképzelhető, hogy a negatív hatások csak hosszabb távon jelentkeznek majd.

Részvétel a középfokú és a felsőoktatásban

Az oktatási részvételi arányok közvetett módon adnak képet a lemorzsolódás, illetve a felsőoktatás esetében a továbbtanulás változásáról. A részvételi arány alakulását számos tényező, a korábbi években végbement változás is befolyásolja – ez tehát nem egy érzékeny mutató a járvány hatásának vizsgálatára. Azért érdemes mégis ezt vizsgálni, mert a lemorzsolódási adatokkal szemben ezek nem egy korlátozott mintából származó becslések, hanem a diákok teljes populációjára vonatkozó adatok.

A 6.1.1. ábra a KSH aggregált adatai alapján mutatja be a részvételi arány alakulását a középfokú és a felsőoktatásban. Az adatok azt mutatják, hogy a 2020/2021-es tanévben a korábbi évek trendjét követve változott a részvételi arány, középfokon csökkent, felsőfokon nőtt. Nem látjuk tehát jelét annak, hogy a járvány hatására nagy számban léptek volna ki diákok az oktatásból.

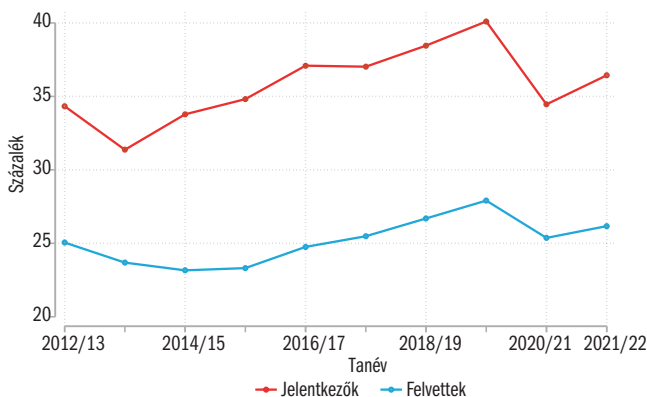
6.1.1. ábra: Részvételi arány a középfokú és a felsőoktatásban, 2012–2020

Forrás: KSH tájékoztatási adatbázis.

A 6.1.2. ábra a nappali tagozatra felsőoktatásba jelentkezők és felvettek arányát mutatja be a 18–19 éves népesség számához mérten. A 2020/2021-es tanévben jelentős visszaesés figyelhető meg a jelentkezésekben, ez azonban nem a járvány következménye. Egyfelől a jelentkezési döntéseket a február 15-i határidő, tehát a járvány magyarországi megjelenése előtt hozták meg a diákok. Másfelől ebben az évben egy fontos szabály megváltozott: ettől a tanévtől kezdve a felsőfokú továbbtanulás emelt szintű érettségijéhez kötött – minden bizonnyal ez vezetett a jelentkezések visszaeséséhez (*Eduline*, 2020). A következő tanévben valamelyest nőtt a jelentkezők aránya, de nem érte el a korábbi szintet. A rendelkezésre álló adatok alapján nem tudjuk eldönteni, hogy ebben mekkora szerepet játszott a járvány, illetve a megváltozott követelményekhez történő lassú alkalmazkodás.

6.1.2. ábra: A felsőoktatásba nappali tagozatra jelentkezők és felvettek a 18–19 éves népesség arányában, 2012–2021

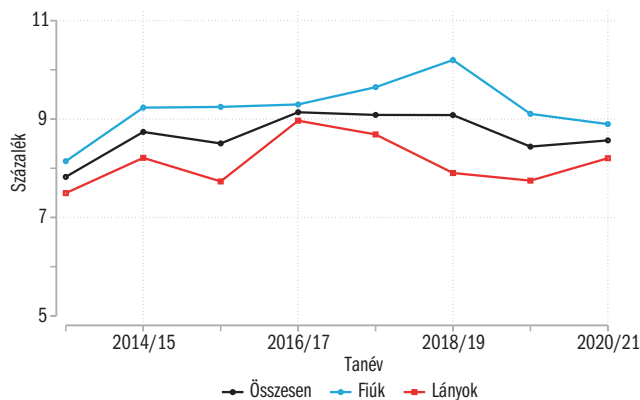
Forrás: KSH tájékoztatósi adatbázis és felvi.hu.

Lemorzsolódás

Ebben a részben a KSH Munkaerő-felvételének (MEF) az adatai alapján mutatjuk be a lemorzsolódás alakulását a középfokú és a felsőoktatásban. A MEF-adatok 2021 második negyedévéig állnak rendelkezésre, így az elemzés a teljes 2020/2021-es tanévet felöleli. Az adatok elemzése során a nyári hónapokat, amikor a diákok egy részének nincsen tanulói jogviszonya, nem vettük figyelembe.

A 6.1.3. ábra a korai iskolaelhagyók, azaz a közoktatásból középfokú végzettség nélkül kilépők arányának alakulását mutatja be a 16–20 éves korcsoportban. Összességében a korai iskolaelhagyók aránya nem változott a 2020/2021-es tanévben az előző tanévhez mérten. A lányok körében valamelyest nőtt ez az arány, de a különbség statisztikailag nem szignifikáns.

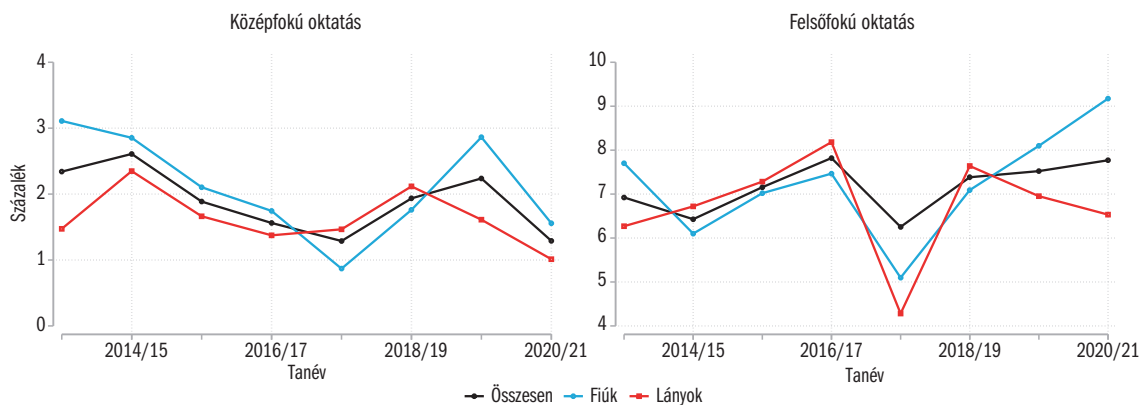
6.1.3. ábra: Korai iskolaelhagyók aránya a 16–20 évesek között, 2013–2020

Forrás: KSH MEF.

A 6.1.4. ábra azt mutatja be, hogy adott negyedévben mekkora a lemorzsolódó diákok aránya az előző negyedévhez képest, azaz a $t - 1$ -edik negyedévben középfokon/felsőfokon tanuló, közép/felsőfokú végzettséggel nem rendelkező és a t -edik negyedévben is megfigyelt diákok között mekkora az aránya azoknak, akik a t -edik negyedévben már nem tanultak, és nem rendelkeztek középfokú/felsőfokú végzettséggel. A negyedévek közötti lemorzsolódási arányokat tanévekre átlagoltuk. Ez a mutató a korai iskolaelhagyók arányával szemben az adott időszakban lemorzsolódók arányát mutatja, és a felsőoktatásra is értelmezhető.

6.1.4. ábra: A negyedévek közötti lemorzsolódás átlagos aránya a középfokú és a felsőoktatásban, 2013–2020

Forrás: KSH MEF.

Összességében az adatok azt mutatják, hogy nem növekedett a lemorzsolódás a járvány első évében. A középfokú oktatásban a korábbi éveknél kisebb a lemorzsolódási arány a 2020/2021-es tanévben, a felsőoktatásban összességében a korábbihoz hasonló az arány. A felsőoktatásban a fiúk esetében valamelyest növekedett a lemorzsolódási arány, ugyanakkor a járvány előtti évben is hasonló mértékű növekedést figyelhetünk meg. Így ezt a növekedést nem tulajdoníthatjuk a járvány hatásának.

Évisméltés

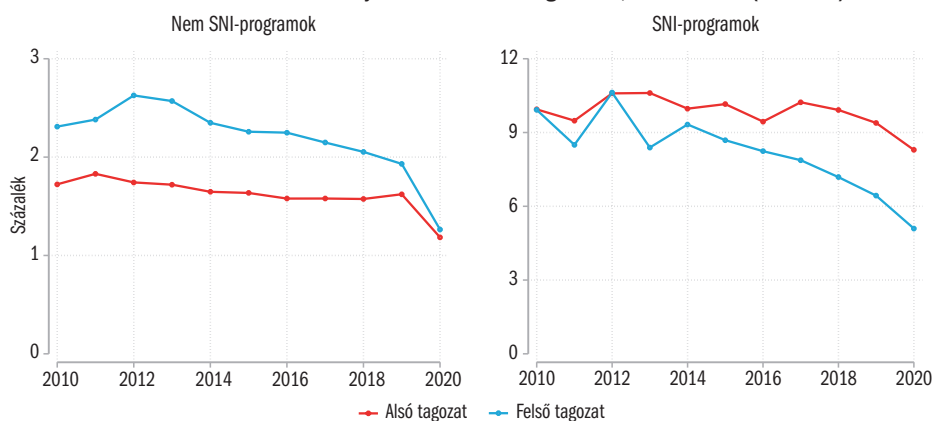
Az évisméltési arányok alakulása több szempontból is figyelmet érdemel. Egyrészt, az évisméltés növeli a lemorzsolódás esélyét (*De Witte és szerzőtársai, 2013*). Másrészt az évisméltési arány alakulását az is meghatározza, hogy az iskolák milyen gyakorlatot követtek a diákok értékelésében. A tanulási veszteségek növelhetik az évisméltés veszélyét, ugyanakkor az online oktatás során megváltozott számonkérési rendszer és az igazolatlan hiányzások feltehetően kevésbé szigorú adminisztrációja az évisméltés csökkenése irányába is hathatott.

Az alábbiakban az évisméltési arány változását mutatjuk be az alsó és felső tagozaton (a kisgimnáziumi programokat is beleértve) adminisztratív iskolai

adatok alapján. A középfokú oktatásra nem terjed ki az elemzés, mert a szakképző iskolákra 2020-ra nem elérhető a KIRSTAT iskolai adatbázis.

Az 6.1.5. ábra két iskolatípusra bontva mutatja be az évismétlés alakulását. Összességében mindkét iskolatípusban kevesebb diák ismételt évet 2020-ban, mint 2019-ben, de a speciális nevelési igényű (SNI) képzési programokban, ahol a diákok 2–2,5 százaléka tanul, és sokkal gyakoribb az évismétlés, ez a csökkenés a korábbi trendbe illeszkedik, azaz aligha tulajdonítható járványhelyzetnek. A többi általános iskolában ugyanakkor a korábbi trendtől független törés figyelhető meg. 2020-ban az évismétlési arány az előző évnek körülbelül kétharmadára csökkent az alsó és a felső tagozaton is. Ez a csökkenés ugyanolyan mértékű volt a fiúk és a lányok körében, és hasonló mértékű a különböző évfolyamokon (az első és a hetedik évfolyamon a többenél valamivel nagyobb).

6.1.5. ábra: Évismétlési arány az alsó és felső tagozaton, 2010–2020 (százalék)

Megjegyzés: Diáklétszámmal súlyozott átlagok.

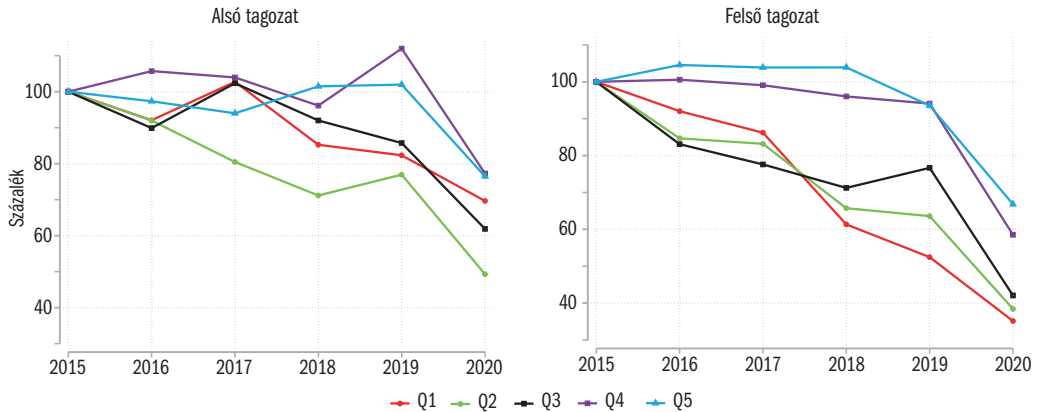
Forrás: KIRSTAT.

A 6.1.6. ábra az iskolák hátrányos helyzetű diákjainak aránya szerinti ötödeire (Q1–5) mutatja be az évismétlési arány alakulását. 2020-ban az előző évhez mérten minden csoportban hasonló változást látunk, de az alsó három ötödben, ahol kevés a hátrányos helyzetű diák, és kevés az évismétlő, ez a csökkenés a korábbi trendbe illeszkedik. A sok hátrányos helyzetű diákot oktató két felső ötödben viszont egyértelmű törés figyelhető meg, ezekben az iskolákban 2020-ban visszaesett az évismétlők aránya.

Összességében úgy tűnik, hogy az iskolák többségében, és különösen ott, ahol magas a hátrányos helyzetű diákok aránya, a járvány első évében jelentősen csökkent az évismétlési arány. Az adatok alapján nem tudjuk eldönteni, hogy ez az iskolák, illetve a tanárok tudatos döntésének vagy a megváltozott számonkérési rendszer és a kevesebb hiányzás eredménye-e. Arról azonban nincsen szó, hogy az iskolák többsége a különleges helyzet miatt teljes egészében felfüggesztette volna a diákok buktatását. Úgy tűnik, hogy voltak ilyen iskolák

is, ha nem is túl nagy számban: a nem SNI-programokat tekintve körülbelül 10 százalékponttal (valamivel több, mint 20 százalékkal) nőtt azoknak az iskoláknak az aránya, ahol egyetlen diák sem ismételt évet az alsó vagy a felső tagozaton – olyan iskolákban is, ahol korábban magas volt az évismétlési arány.

6.1.6. ábra: Évismétlési arány az iskolák hátrányos helyzetű diákok aránya szerinti ötödeiben, 2015–2020 (2015 = 100 százalék)

Megjegyzés: Diáklétszámmal súlyozott átlagok, nem SNI-programok.
Forrás: KIRSTAT.

Az évismétlési arány csökkenése rövid távon kedvezőnek tekinthető, hiszen így azok a (többségükben feltételezhetően alacsonyabb társadalmi státusú) diákok, akik az átlagosnál nagyobb tanulási veszteséget szenvedtek, esélyt kaptak arra, hogy felzárkózzanak, az évismétlés megbélyegző, a lemorzsolódás esélyét növelő hatása nélkül. Ennél azonban hosszabb távon sokkal fontosabb kérdés az, hogy az oktatási rendszer képes lesz-e a szükséges támogatást, pedagógiai szolgáltatásokat biztosítani ehhez a felzárkózáshoz.

Összefoglalás

Ez az alfejezet azt mutatta be, hogy hogyan változtak a közép- és felsőfokú oktatásbeli részvételi és lemorzsolódási arányok, illetve az évismétlési arány az általános iskolákban. Összességében az adatok arra utalnak, hogy a Covid-járvány első évében nem nőtt a lemorzsolódás Magyarországon sem a közép-, sem a felsőfokú oktatásban. Ehhez hozzájárulhatott az is, hogy az iskolák a rendkívüli helyzetet figyelembe véve átmenetileg valamivel alacsonyabb követelményeket támasztottak a diákokkal szemben – erre utal az évismétlési arány csökkenése az általános iskolában. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a lemorzsolódás terén hosszabb távon érvényesül majd a járvány negatív hatása.

Hivatkozások

- ABREH, M. K.–AGBEVANU, W. K.–ALHASSAN, A. J.–ANSAH, F.–BOSU, R. S.–CRAWFURD, L.–MILLS, C. A.–MINARDI, A. L.–NYAME, G. (2021) [What Happened to Dropout Rates after COVID-19 School Closures in Ghana?](#) Center for Global Development, július 21.
- BURGESS, S.–SIEVERTSEN, H. H. (2020): [Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education.](#) VOX-EU, április 1.
- DE WITTE, K.–CABUS, S.–THYSSEN, G.–GROOT, W.–VAN DEN BRINK, H. M. (2013): [A critical review of the literature on school dropout.](#) Educational Research Review, Vol. 10. 13–28. o.
- EDULINE (2020): [Újabb felvételi adatok: az alapképzésen tanulók száma csökkent a leginkább.](#) Eduline, július 30.
- KAKUCHI, S. (2021): [Student dropout rate on the rise due to pandemic impact.](#) University World News, március 10.
- KHAN, M. J.–AHMED, J. (2021): [Child education in the time of pandemic: Learning loss and dropout.](#) Children and Youth Services Review, Vol. 127. 106065.
- LANNERT JUDIT–VARGA JÚLIA (2021): Public education. Megjelent: *Mátyás László* (szerk): *Emerging European Economies after the Pandemic.* Springer, 467–516. o.
- MALDONADO, J. E.–DE WITTE, K. (2021): [The effect of school closures on standardised student test outcomes.](#) British Education Research Journal, július 21.
- MCMORRIS-SANTORO, E. (2021): [Thousands of students have dropped out of school due to Covid-19.](#) These are the educators trying to track them down. CNN, március 8.
- SHUJA, A.–KHAN, K.–AHMAD, S. S.–BURKI, S. B.–BUKI, S. B. (2021): [Perspectives on The Factors Affecting Students' Dropout Rate During COVID-19: A Case Study from Pakistan.](#)
- SITRIN, S. (2021): [‘Parents are powerless’: Students face being held back after a year of remote learning.](#) Politico, április 22.
- VAN DE WERFHORST, H. G. (2021): [Inequality in learning is a major concern after school closures.](#) PNAS, Vol. 118. No. 20.
- VAN DER BERG, S.–VAN WYK, C.–SELKIRK, R. (2020): [Schools in the time of COVID-19: Possible implications for enrolment, repetition and dropout.](#) Stellenbosch Economic Working Papers WP20/2020.
- WORLD BANK (2020): [The Covid-19 pandemic: Shocks to education and policy responses.](#)